

আৰ্য ভাষাৰ প্ৰথম বামায়ণ। কন্দলীৰ প্ৰায় এশ বছৰ পাছত, অৰ্থাৎ, ১৫শ শতিকাৰ দ্বিতীয়াৰ্ধত 'কুন্তিবাসী বামায়ণ' আৰু ১৬শ শতিকাৰ ৮ম দশকত তুলসী দাসৰ 'কবিত মানস' ৰচিত হয়।

মাধৱ কন্দলীয়ে বামায়ণৰ লংকাকাণ্ডত আত্মপৰিচয় প্ৰসংগত কৈছে যে, কবিতাৰ বজা মহামাণিক্যৰ অনুৰোধত সকলোৰে বুজিব পৰাকৈ তেওঁ বাণ্মীকিৰ বামায়ণৰ পদত ভাঙনি কৰে।

কবিৰাজ কন্দলীয়ে আমাকেসে বুলিৱয়
কবিলোহো সৰ্বজন বোধে।
বামায়ণ সুপয়াৰ শ্ৰীমহা মাণিক্য যে
ববাহ বাজাৰ অনুৰোধে।।

ববাহী বজাৰ স্থান-কাল সম্পৰ্কে পণ্ডিত হেমচন্দ্ৰ গোস্বামী, কনকলাল বৰুৱা, কালিবাম মেধি, ডঃ বাণীকান্ত কাকতী, বেণুধৰ শৰ্মা আদিয়ে ভালেমান যুক্তি দাখাইছে। সকলোবোৰ যুক্তি চালি-জাৰি চাই এই সিদ্ধান্তলৈ আহিব পাৰি যে কুন্তি চতুৰ্দশ শতিকাৰ মাজ ভাগত ববাহী (কছাৰী) বজা মহামাণিক্যই নগাঁৱৰ উপত্যকা অঞ্চলত বাজত্ব কৰিছিল। গতিকে মাধৱ কন্দলীও সেই অঞ্চলৰ আৰু সেই সময়লোক বুলি অনুমান কৰিব পাৰি। মাধৱ কন্দলীৰ আন এটি নাম কবিৰাজ কন্দলী সপ্তৰ কবিত্ব-শক্তিৰ কাৰণে এই নামটো তেওঁ পাছত পায়।

কন্দলী-বামায়ণৰ বৈশিষ্ট্য : মাধৱ কন্দলীয়ে 'সপ্তকাণ্ড বামায়ণ পদবিন্যাস' বুলি এঠাইত কৈছে যদিও আদি আৰু উত্তৰাকাণ্ড পোৱা নাযায়। সেই ক্ৰমে মাধৱদেৱ আৰু শংকৰদেৱে বাকী দুটা কাণ্ড অনুবাদ কৰি কন্দলীৰ বামায়ণ সম্পূৰ্ণ কৰে। ই যি নহওক, প্ৰাপ্ত পাঁচোটা কাণ্ডৰ মাজেদিয়েই মাধৱ কন্দলীৰ কবি-প্ৰতিভা উজ্জ্বল নিদৰ্শন ফুটি ওলাইছে।

কবিয়ে বামায়ণ অনুবাদ প্ৰসংগত কৈছে—'দেৱবাণী নুহি ইটো লৌকিকহে কবিতাকৈ কবিয়ে লোক-প্ৰয়োজন অনুসাৰে অনুবাদত বঢ়া-টুটা কৰিছে।

কবিসব নিবন্ধয় লোক ব্যৱহাৰে।

কতো নিজ কতো লজ্জা কথা অনুসাৰে।।

এই উক্তিৰপৰা জানিব পাৰি যে কবিয়ে অনুবাদত মূলৰ লগত মিল ৰাখি অৱশ্যক মতে মূলৰ সাৰভাগহে অনুবাদ কৰিছে আৰু কেতিয়াবা মূলৰ অলপ কথা কল্পনাৰ বহণ সানি বিস্তাৰিতভাৱে কৈছে। কবিৰ অনুবাদ যে বহুক্ষেত্ৰত কিমান মূলতলৰ মূল আৰু অনূদিত পদবপৰা অনুমান কৰিব পাৰি। মূলত আছে—

দেশে দেশে কলত্ৰাণি দেশে দেশে চবান্ধৰাঃ।

তং তু দেশং স পশ্যামি যত্র ভ্রাতা সহোদবাঃ।।
কন্দলীৰ অনুবাদ—ভাৰ্যা পুত্ৰ বন্ধু যত পাই যথা তথা।

হেন নতু দেখহ সোদৰ পাই কোথা।।

মাধৱ কন্দলীয়ে অনুবাদ কৰোঁতে সততে সৰ্বসাধাৰণৰ ৰুচি আৰু কাব্যিক প্ৰয়োজনলৈ দৃষ্টি ৰাখিছিল। কোনো ধৰ্মমতবাদ বা সাম্প্ৰদায়িক ভাবে তেওঁক প্ৰভাৱান্বিত কৰিব পৰা নাছিল। বাগ্মীকিব দৰে কন্দলীয়েও ৰামৰ চৰিত্ৰত মানৱোচিত গুণ আৰোপ কৰিছে; বৈষ্ণৱ কবিসকলৰ দৰে ঈশ্বৰত্ব আৰোপ কৰিবলৈ চেষ্টা কৰা নাই। অৱশ্যে পৰবৰ্তী যুগত মাধৱদেৱে ৰামায়ণৰ মাজে মাজে বৈষ্ণৱ ধৰ্মোপদেশ দিয়া বুলি 'কথা-গুৰু চৰিত'ত উল্লেখ আছে।

কন্দলীয়ে যথাসম্ভৱ মূল শ্লোকবোৰ অনুবাদ কৰিছে যদিও সামাজিক চিত্ৰ, বিভিন্ন ঋতু সছন্দীয় প্ৰাকৃতিক দৃশ্যৰ বৰ্ণনা, যুদ্ধ-বিগ্ৰহৰ ভয়ংকৰ চিত্ৰ, শৃংগাৰ, বীৰ, হাস্য, কৰুণ আদি ৰস সৃষ্টি, বাজসভা, প্ৰাসাদ, উৎসৱ, নৰ-নাৰীৰ সৌন্দৰ্য আদিৰ বৰ্ণনা আৰু চৰিত্ৰৰ মানসিক অৱস্থাৰ বিশ্লেষণত বিশেষ দক্ষতা দেখুৱাব পাৰিছে।

কম কথাৰে একোটি ভাব বা চিত্ৰ ফুটাই তুলিব পৰাটো কন্দলীৰ ৰচনাৰ এটি প্ৰধান বৈশিষ্ট্য। প্ৰাকৃতিক আৰু সামাজিক চিত্ৰাংকনত অসমীয়া জীৱনৰ প্ৰভাৱো মন কৰিব লগীয়া। কবিয়ে উপযুক্ত শব্দ-চয়ন, ঘৰুৱা উপমা, ৰূপক-পটন্তৰ আদি প্ৰয়োগ কৰাত বৰ্ণনাবোৰ ৰসাল আৰু মনোগ্ৰাহী হৈছে।

উপমা—বান্ধুসৰ কোলে দেবী পৰম নিৰ্মল।

মোঘক ফেৰিয়া যেন চন্দ্ৰৰ মণ্ডল।।

স্তন মাজ হস্তে আসি পৰি গৈল হাৰ।

গগনৰ হস্তে যেন গংগা অৱতাৰ।।

কবিয়ে মানৱ দেহৰ ৰূপ বৰ্ণনা কৰোঁতে পশু-পক্ষী বা ফল-ফুলৰ লগতহে উপমা দিছে যেনে :

সীতাৰ ৰূপ বৰ্ণনাত— (১) ৰাজহংস দেখা সীতাৰ তোমাৰ গমন।

চক্ৰবাক যুগল তোমাৰ দুই তন।।

(২) চম্পক কলিকা যেন মোৰ কলেৱৰ।

লুণ্ডিভুণ্ডি আছিলায় যেন ভ্ৰমৰ।।

যেবে আমি বিকশিত ভৈলা ফুল ফল।

উপভোগ এৰি কেনে কৰাহা নিষ্ফল।।

কুঁজীৰ দেহৰ বৰ্ণনাত—

গ্ৰীৱা গোট অলখিয়া পেঁচা যেন গাল।